

היזק ראייה

מקורות

גמרא ורש"י ב עמ' א – ג עמ' א בנקודותיים; י"ד-רמ"ה אותיות א, כה; ר"י מיגש ו עמ' ב סד"ה "אמר אביי"; רא"ש סי' ב; שו"ע חו"מ סי' קעא סע' ט, סמ"ע סק"ב וש"ך סק"ח; שו"ע שם סי' קנז סע' ג, סמ"ע סק"ח וביאור הגר"א שם; רש"ש ריש פרקין.

שאלות

- א. מה פירוש המלים "היזק ראייה שמיה היזק" או "לאו שמיה היזק"? ראה גם י"ד-רמ"ה בפרקין אות כה בסוף דבריו, מהמלים "ואע"ג דאיחזק דדיירי הכי כמה שני" ואילך.
- ב. מהו היזק ראייה – מניעת שימוש של בעל החצר בדברים שמתבייש בהם (נזקי ממונו), או העובדה ששכנו רואה אותו כשהוא משתמש בחצרו (נזקי גופו)? ר"י מיגש ו עמ' ב סד"ה "אמר אביי", רמ"א סי' קנד סע' טז בשם יש חולקים, רא"ש סי' ב (בהשוואה לקוטרא שבדף כג ע"א).
[השאלות ג-ו קשורות לשאלה זו].
- ג. מדוע בכותל שנפל מחייבים לכו"ע לבנותו? רש"י ותוד"ה "נפל שאני", מהר"מ על התוס', שטמ"ק ד"ה "נפל שאני", רגמ"ה.
- ד. מהי סברת "היזקא דרבים שאני"? רש"י ותוס', מהר"מ ורש"ש על התוס'.
- ה. מה פירוש "היזקא דבית שאני"? רש"י.
- ו. למה לכו"ע אפשר לדרוש מחיצה בין גג לחצר? רש"י ג עמ' א ד"ה "דאיצטנע מינך".
- ז. האם מי שגר בחצר שכורה חייב לשלם עבור מחיצה בינו לבין שכנו? מחבר ורמ"א סי' קעא סע' ט, סמ"ע סק"ב וש"ך סק"ח. מהן סברות המחלוקת?
- ח. חצר שחלק גדול ממנה שייך לאחד וחלק קטן לשני – האם יבנו את הכותל בשווה, או כל אחד יתן לפי החלק היחסי שלו? י"ד-רמ"ה בפרקין אות א' ד"ה "ולא תימא הני מילי", שו"ע סי' קנז סע' ג' וסמ"ע סק"ח, ביאור הגר"א שם, רש"ש ריש פרקין.

מהלך השיעור

איך נסביר את המושג היזק"ר לאו שמיה היזק? אם כבר אמרנו שיש מושג הנקרא היזק ראייה – מה משמעות הספק אם שמיה היזק או לא?
האם היזק"ר הוא נזקי גוף או נזקי ממון? כלומר, האם הנזק הוא במה שרואה את חברו בשעה שמשתמש בחצרו, או הנזק הוא שבגלל החשש שיראו אותו – נמנעו חברו מלהשתמש שימושי צנעה בחצר, בסגנון אחר – האם היזק"ר הוא היזק דממילא או היזק בידיים?

מחלוקות התלויות בחקירה זו – האם יש איסור להזיק בהיז"ר? האם דין השותפין שבראש פרקנו שייך לדיני הרחקת נזיקין שבפרק שני, או שהוא חיוב של שותפין והמשך של סוף ב"מ? באילו מקרים מודו כו"ע בהיז"ר דשמיה היזק? האם טעמו של מ"ד "לאו שמיה היזק" המודה במקרים אלה, שווה למ"ד שמיה היזק?

שיעור

א. פירוש השאלה אם היז"ר שמיה היזק או לא הוא, האם מחייבים לבנות כותל בגלל בעיית היז"ר או שעל השכן לספוג את הבעיה? לא תמיד המזיק אשם או מתחייב, ולעתים על הניזק להיזהר מהמזיק. מצאנו בדיני הרחקות נזיקין מקרה שבו מי שנטע אילן בהיתר אינו צריך להרחיקו, אף שבעל הבורר סובל ממנו (משנה לקמן כה עמ' ב). גם בדין אדם המזיק מצאנו שמותר לאדם לרוץ בע"ש ושאר בנ"א צריכים להיזהר ממנו (ב"ק לה עמ' א). בשאלה עקרונית זו מצאנו גם מח' רבנן ור' יוסי: לרבנן המזיק צריך להרחיק את עצמו, ולר' יוסי הניזק צריך להרחיק את עצמו כשמדובר בנזק דממילא (משנה וגמרא שם).

ב. השאלה השניה השלישית והרביעית (לעיל "מהלך השיעור") לכאורה תלויות זו בזו. אם נאמר שהנזק הוא במה שהאחד רואה את חברו משתמש (ב), הרי שזהו נזק בידיים והוא נזק בגופו של המשתמש. מכאן שיתכן שיש בזה איסור (ג) כמו בנזיקין (עי' קהילות יעקב ב"ק סי' א). מסתבר גם שדין זה הוא מענייני הרחקת נזיקין (ד) ואף יותר מכך, משום שהרחקת נזיקין היא הרחקה של נזק דממילא, וכאן זו הרחקה מלהזיק בידיים.

ג. י"ד-רמ"ה (אות כה) מביא כמקור לסוגיית היז"ר את הגמ' (ב"ב ס ע"א) בדין פתיחת חלונות. הגמרא שם לומדת איסור פתיחת חלונות לחצר השותפין מהפסוק "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו" – שראה שאין פתיחה מכוונים זה כנגד זה, ואמר ראויים הללו שתשרה עליהם שכינה. מדבריו עולה בפשטות שיש איסור להזיק בראייה, והבעיה בהיז"ר היא שרואה מה שחברו עושה. ר"י מיגש (ו עמ' ב סד"ה "אביי") לומד מדברי אביי, שלמרות שפוסקים כר' יוסי בדין סמיכת אילן לבור² כיון שעל הניזק להרחיק את עצמו, מ"מ הרוצה לפתוח חלון לחצר חברו – יכול הלה לעכב עליו, מכיוון שהיז"ר הוא גירי דיליה (חיציו) ור' יוסי מודה בזה.

ב. גמ' ב"ב כה ע"ב, שו"ע חו"מ סי' קנה סע' לב.

מדבריו עולה בפשטות שהיז"ר הוא בזה שרואה את חברו משתמש, שאם היינו אומרים שהנזק הוא במה שמונע ממנו שימוש של ענייני צנעה – אין זה גירי דיליה, שסוף סוף חברו נמנע מלעשות שימושי צנעה וממילא אין כאן ראייה.³

ראשונים נוספים סבורים שהיזק ראייה הוא במה שרואה אותו: הרא"ש (סי' ב) משווה את היז"ר לקוטרא וביהכ"ס, ולפי"ז הוי גירי דיליה, ומקור דבריו מהרי"ף בתשובה (המובאת בנמו"י).

הרמב"ן בחידושו כתב שאין חזקה בהיז"ר, כיוון שאינו נזקי ממון אלא "דבר שהוא בעצמו נזק בו".⁴ מכאן שמדובר בנזקי גופו של המשתמש בחצר, שמצטער מכך שחברו רואה אותו עוסק בעניינים שהוא רוצה בהם פרטיות.

אלא שמדברי הרמב"ן עצמו בחידושו משמע שההיזק הוא במה שממעט תשמישו של חברו, ולא נזקי גופו. בד"ה "אלמא היז"ר ל"ש היזק", מסביר הרמב"ן שהגמרא לא הביאה את המשנה שאומרת "לא יפתח אדם חלונות לחצר השותפין" כדי להוכיח שהיז"ר שמיה היזק, משום שבזה כו"ע מודים – שכיוון שבביתו משתמש תדיר, לא יוכל בעל החצר להשתמש בחצרו כלל. לדבריו, המחלוקת האם היז"ר שמיה היזק היא רק בין חצר לחצר. צ"ע לפי"ז מהי דעת הרמב"ן בביאור מושג היז"ר? אמנם י"ל שהרמב"ן הסביר כך רק למ"ד היז"ר לאו שמיה היזק, אבל למ"ד שמיה היזק הרי זה היזק דגופו. נראה שלדעתו בזה גופא נחלקו – מ"ד לאו שמיה היזק מגדיר את הבעיה במה שמונע ממנו להשתמש, וכיון שזה עניין עקיף – אינו נקרא נזק. לעומתו מ"ד שמיה היזק מגדיר שהבעיה היא במה שרואה כשהוא עושה דברים שבצנעא, והוא נזק ישיר.

ד. הרי"ף הקשה למ"ד היז"ר לא שמיה היזק, מנין לו לדייק מעניין "רצו" שבמשנתנו? שמא צריך את רצונם כיוון שהוחזקו כך שלש שנים? ותירץ שהיז"ר דומה לקוטרא וביהכ"ס שאין בהם חזקה. עוד הוסיף והשווה לזה דין חלון שגם בו לא תהיה חזקה. כבר הערנו לעיל שלדעתו נראה שהיז"ר הוא מנזקי הגוף שהרי השווה אותו לקוטרא וביהכ"ס.

אמנם ר"י מיגש (בחידושו, ב ע"א) חולק על הרי"ף וסובר שאין להשוות את הדינים, כיוון שבהיז"ר אף אחד לא עשה מעשה מיוחד שהאחר היה צריך למחות כנגדו, אלא כל אחד

ג. הדוגמא שרש"י מביא שם לגירי דיליה היא האיסור ליטול ידיים בקומה שמעל חברו, כשהמים נוטפים ישירות לתוך בית חברו.

ד. מובא בנמו"י א עמ' ב בסמוך לדברי הרי"ף.

משתמש בשלו וכך יוצר היז"ר לחברו. מ"מ נראה שאין הבדל בין דעתו לדעת הרי"ף בהגדרת היז"ר.

ה. הרמב"ם והראב"ד נחלקו בשתי הלכות סמוכות: בהלכות שכנים פ"א ה"ב פסק הרמב"ם שחצר שאין בה דין חלוקה וכל אחד רוצה רק לקנות את חלק חברו ולא למכור, או במקרה שהאחד אינו רוצה למכור חלקו או לקנות חלק חברו – הדין הוא שגרים בה שנה שנה "שאי אפשר שישכנו שניהם כאחד מפני היז"ר". הראב"ד השיגו וטען "למה יכריח את חברו לפנות שנה בשנה ויאמר לו מאחר שאין אתה רוצה למכור וגם אני איני רוצה למכור – או תסבול היז"ר או תחלוק כי לעולם לא אטרח להיות גולה שנה בשנה". בהלכה ג' (שם) כ' הרמב"ם שדין 'גוד או איגוד' קיים גם בחצר שכורה, והראב"ד השיגו "וגם זה הדין נפשי חותה ממנו לשכירות שעל מנת כן שכרו, וקרוב אני לומר אף במקח כן ולא אמרו גוא"א אלא בירושה או במתנה". ה"ה הביא את דברי הרשב"א בתירוץ הרמב"ם בהלכה זו, שיכול לומר סבור הייתי לקבל עלי היז"ר שלך ועכשיו איני יכול לקבלו, דומיא דמומים שיכולה לומר סבורה הייתי וכו' (משנה כתובות, סוף פרק המדיר). אך ה"ה עצמו סובר שלדעת הרמב"ם אי"צ לומר שמתחרט ממה שהסכים ואינו יכול לסבול, אלא יכול אף לטעון ששכר או קנה יחד עם חברו, על דעת שיעשו את"כ דין גוא"א.

אבהא"ז (על הרמב"ם שם), הסביר את הקשר בין שתי המחלוקות של הרמב"ם והראב"ד, תוך שהוא תולה אותם בחקירה הנ"ל. לדעת הראב"ד היז"ר הוא מניעת שימוש, ולכן אם אינם מסכימים לגוא"א יחיו שניהם יחדיו באופן שיסבלו היז"ר. גם בחצר ששכרו מראש בשותפות הרי ידעו שימעטו תשמישיהם ע"ז, ואין בעיה שישתמשו כעת יחדיו בשימוש מוגבל. לעומת זאת הרמב"ם סובר שהיז"ר הוא מה שרואה את חברו עושה דברים שבצנעה וזה גירי דיליה ולא שייכת בזה הסכמה, ולכן בשתי ההלכות פוסק שעליהם למנוע היז"ר זה

מזה. השו"ע (ח"מ סי' קעא סע' ח) פסק כרמב"ם, והרמ"א (שם) פסק כראב"ד. הטור (סו"ס קעא) הקשה על הרמב"ם, היאך יחלקו במחיצה חצר ששכרו ואינה שלהם? הב"י תירץ "דאי איכא היז"ר – אטו מפני שאינו שלו אלא בשכירות יהיה חברו ניזוק בראיתו"? נראה שמחלוקת זו בין הטור לב"י מוסברת אף היא ע"י הסברות הנ"ל. אמנם הטור נימק את השגתו על הרמב"ם בכך שאין זכות לשים מחיצה בחצרו של אחר, שזו לכאורה השגה שמבוססת על הגדרת קנין ולא על הגדרת היז"ר. אבל בעומק הדבר י"ל, שאם באמת יש היזק דגופו הרי גם המשכיר יודע שאי אפשר שישתמש אלא באופן שיעשו מחיצה ומרשה זאת. אך אם זו רק מניעת שימוש, כיוון ששכרו בשותפות ולא סיכמו מראש

שיחלקו ביניהם, הרי לא הרשה להם לבנות כותל בחצרו וזו הסיבה שהטור אומר שאין להם זכות לבנות כותל.

ו. הרמ"ה (אות א) כתב שגם אם לאחד מהם יש חצר גדולה יותר מחברו – משתתפים בשווה בבניין הכותל, כיוון שהכותל לא בא כדי להשביח את חלקם אלא לסלק היזקם, ובזה שניהם שווים. כך פסק שו"ע (סי' קנז סע' ג), והגר"א (שו"ע שם סקי"ג) הביא כמקור לדין זה את הגמ' (ד עמ' ב) שלדעת ר' יוסי בין אם עמד ניקף או מקיף מגלגלים עליו את הכל, למרות שלמקיף יש ארבע שדות ולניקף רק שדה אחת. לעומת זאת, הרש"ש ריש פרקין השווה את סוגייתנו לדין בני העיר הנותנים לחומת העיר ושאר ענייניה, שגובים לפי ממון (ז עמ' ב). נראה להסביר את סברת הרש"ש, שחיוב בניית הכותל נובע מדין השותפות ולכן כל אחד נותן לפי חלקו בשותפות. דעה זו מתאימה לסברא שהיז"ר הוא מניעת שימוש, וככל שיש לאדם יותר שטח להשתמש בו ממילא הוא נהנה יותר מהכותל ולכן ישלם יותר. אמנם ההלכה (שו"ע הנ"ל) מורה שחיוב בניית הכותל נובע מדין הרחקת הנזק, לכן לא חשוב מה גודל חצרו של כל אחד, שכן האיסור להזיק את חברו חל בשווה על שניהם. כיון שלעיל הסברנו את דעת הרמ"א הפוסק כראב"ד שהיז"ר הוא מניעת שימוש, צ"ע למה לא השיג כאן על השו"ע? לכאורה היה צריך לפסוק כדעת הרש"ש (להלן יובאו ראשונים שיתכן והם מקור דברי הרש"ש). אך י"ל שלמרות שהנאת האחד גדולה מחברו – אין חיוב הכותל תלוי במובהק בגודל החצר, אלא מעצם האפשרות לעשות בה מילי דצנעא, אחד המרבה ואחד הממעט. לכן משתתפים בשווה בהוצאות בנייתו, כיון שמעתה לשניהם תהיה חצר העשויה לשימוש דברים שבצנעא.

ז. שתי מחלוקות נוספות אפשר לבאר לפי החקירה אם היז"ר הוא במניעת שימוש או במה שרואהו, אך ביאור זה אינו הכרחי.

חצר למעלה מחצר – לדעת ר"י, במקרה שרואים מהחצר התחטונה את העליון כשהוא עומד – צריך התחטון לסייע לעליון עד גובה ד' אמות. אבל ר"ת סובר שאי"צ (ו עמ' ב תוד"ה "שתי חצרות"). לכאורה מחלוקתם אם ע"י שממעט שימוש כן שלא יוכל לעשות דברי צנעא אלא רק בישיבה – הוי היז"ר או לאו. שלדעת ר"י מיעוט שימוש הוי היז"ר ולכן צריך לבנות כותל עד ארבע אמות. לעומתו, לר"ת היז"ר הוא במה שרואהו, וכיון שרואהו רק בחלק מענייניו – לא הוי היז"ר. אבל יש לדחות ולפרש שגם אם נאמר שלשניהם היז"ר

הוא מיעוט שימוש, נחלקו האם על מיעוט שימוש חלקי נחייב בכותל, וגם אם סוברים שהיז"ר הוא במה שרואהו, נחלקו האם כשרואהו רק בחלק מהפעמים הדבר מצדיק תביעת כותל או לא.

אם יש לו מקום שיוכל להצטנע שם – המרדכי (סי' תעא) הביא דברי אביאסף וראב"ן, שאינו יכול לתבעו לבנות כותל, ותמה עליהם למה יפסיד שימוש שאר חצרו? לכאורה נראה שחולקים אם היז"ר הוא במיעוט שימוש או במה שרואהו. אבל גם בזה י"ל שהכל סוברים שההיזק הוא במיעוט שימוש, אבל הראשונים סבורים שמיעוט שימוש כזה אינו מצדיק תביעת כותל. אמנם אי-אפשר לומר ששניהם סוברים שהנזק הוא במה שרואהו, כיון שהמרדכי כתב במפורש שהנזק הוא שממעט שימוש.

ח. המקרים שבהם כולם מודים בהיז"ר: כשרצו לעשות מחיצה בגינה, בכותל שנפל, היזקא דרבים, היזקא דבית, היזק גג לחצר.

רצו – רש"י (ב עמ' ב ד"ה "וטעמא דרצו") כתב שכשרצו לבנות כותל חייבו חכמים שיבנו בין שניהם, ומזכיר את הגמ' לקמן ששואלת מה מועיל שרצו ומתרצת שקנו וכו'. לכאורה קשה, למה חכמים מתערבים במה שמסכימים עליו? וי"ל שאחר שגילו שהיז"ר חשוב להם חייבום חכמים. שכל סברתו של מ"ד היז"ר לאו שמיה היזק מבוססת על מה שבנ"א מוחלים, לכן א"א לדרוש כותל. אבל כיוון ששניהם גילו שאינם מוחלים – חכמים קובעים את הכללים. מכאן נראה שלדעתו היז"ר הוא עניין ממוני של מניעת השימוש. אך נראה שא"א להסיק מכאן מה דעתו של מ"ד שמיה היזק.

גינה – זהו דין מחודש מצד עין-הרע, והוא יוצא דופן ויבואר בשיעור השלישי.

כותל שנפל – רש"י פירש שכבר נתרצו ראשונים, ותוס' פירשו שהורגלו לעשות דברי צנעא בחצר ולא למדו להיזהר זה מזה. מהר"מ הסביר טעם התוס' שלא רצו לפרש כרש"י מכיוון שלדעתם רצון הראשונים לא מחייב את המתגוררים שם עכשיו. אמנם ר' יונה (מובא בשטמ"ק) תי' את רש"י שנתרצו לעשות כותל סתם, ולכן גם כשנפל הכותל יצטרכו לשוב לבנותו.

לדעת תוס' י"ל שלמאן דאמר היז"ר לאו שמיה גדר ההיזק הוא מניעת השימוש במילי דצנעא, ולכן כשהתרגלו לא לעשותם אי"צ למחיצה. אבל כשלא הורגלו ויהיה לו צער הגוף כשאחר רואה אותו, כו"ע מודו ששמיה היזק. לפי"ז אפשר לומר שגם מ"ד שמיה היזק סובר שגם מניעת שימוש היא היזק, אבל אין הכרח לפרש כך משום שייתכן שמ"ד שמיה היזק סובר שלא יוכל תמיד להיזהר ולהימנע ולכן מתבייש כשחברו רואהו.

אמנם לרש"י נראה שלמ"ד לאו שמיה היזק, היז"ר הוא מניעת שימוש, וכשנתרצו ראשונים לבנות מחיצה – הסכימו להשתמש באופן שיוכלו לעשות מילי דצנעה ויש בזה קניין של זכות ממונית. לכן גם הדרים בחצר כעת, שנכנסו לשם מכח הראשונים, חייבים זל"ז את הדין הממוני של אופן השימוש בחצר. רגמ"ה מסביר שמכיוון שהיה שם כותל – הרי שנתרצו ראשונים לחלוק את החצר במחיצה. לדעתו, הגמרא הסיקה שדין זה אינו קשור כלל להיז"ר אלא להסכם שביניהם.

היזקא דרבים – רש"י פירש שכל בני רה"ר מסתכלין שם. אפ"ל שבזה מודים כו"ע דשמיה היזק, מכיוון שבהסתכלות כזו יש לו צערא דגופא – וכדברי תוס' לעיל בכותל שנפל, שכשיש לו צער הגוף מודו כו"ע. אך אפ"ל שגם דין זה נובע ממניעת שימוש ולא מצער הגוף, משום שע"י שרבים רואים אותו נמנע מלעשות מה שהיה עושה בחצרו גם כשחברו רואה אותו, לכן מודים בזה. גם בתוס' אין הכרע איך לפרש דין זה.

היזקא דבית – רש"י כתב שאדם עושה בביתו דברי הצנע, ונראה מדבריו שהנזק בעצם זה שרואהו. אך גם בזה י"ל בשני אופנים – או דלכו"ע היזקא דגופו בזה שמסתכלים עליו הוי היזק, או שאם ירצה להימנע מלעשות דברי צנעא תהיה הפגיעה בזכויות השימוש שלו בבית משמעותית הרבה יותר מאשר בחצר. אמנם האפשרות הראשונה מסתברת יותר בפשט המילים, ולפי"ז לרש"י גם מ"ד היז"ר לאו שמיה היזק – יודה כשיש צער הגוף באופן קשה במיוחד.

היזק גג לחצר – רש"י מסביר שבחצר הסמוכה לחצר אחרת אין עושים מילי דצנעא, ולכן למ"ד לאו שמיה היזק אין בה בעיה. אבל בגג וחצר, מכיוון שבעל הגג אינו עולה תדיר לגגו ובעל החצר רגיל להשתמש בחצרו במילי דצנעא – תהיה פגיעה בבעל החצר במה שחברו רואהו.